

СЕМАНТИЧНІ КОНТРАСТИ СТАЛИХ ВИРАЗІВ ПРО РОБОТУ ТА ЛІНЬ (на матеріалі українських, російських, англійських та іспанських паремій)

Чернецька Н.В.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Маршала Тимошенка, 13-Б, м. Київ, 04212
n.chernetska@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-0623-2190

У статті здійснено компаративний аналіз фразеологізмів семантичного поля концепту «праця» — «бездіяльність, неробство та марнування часу»; простежено основні моделі формування фразеологізмів у різних народів на різних мовах: українській, російській, англійській та іспанській. На основі аналізу фразеологічних одиниць у різних мовах автор дійшов висновку про те, що в процесі передачі фразеологізмів на мову перекладу суттєву роль відіграють семантичний, прагматичний, синтаксичний і національно-культурний фактори. Їх врахування є необхідним при здійсненні належного перекладу паремій.

Ключові слова: паремія, прислів'я, фразеологічна одиниця, фразеологізм, компаративний аналіз, концепт «праця», концепт «лінь».

N. Chernetska

Semantic contrasts in phraseological units about work and idleness (based on study of Ukrainian, English and Spanish idioms)

The cross-cultural researches are becoming more relevant in the last decades. Due to these studies, scientists restore fragments of the linguistic picture of the world of particular nation, learn about rich historical heritage and customs of any nation, reveal its originality, define universal traits for cultures of different peoples and the peculiarities of different languages. The article is devoted to the complex research of phraseological units in the Ukrainian, Russian, English and Spanish languages. Interlinguistic relations are based on the structural and semantic aspects and it promotes identification of cultural peculiarities of phraseological units in these languages. Phraseology is an integral and the richest part of any language. Studying materials were the Ukrainian, Russian, English and Spanish phraseological units related to the thematic group "work-idleness". Equivalents of such phraseological units were analysed, as well as the sources of these equivalents, their types and methods of correct translation. The aim of the study is to identify national peculiarities in perception and verbal realization of one of the basic concepts, the "work-idleness" concept. It is achieved by comparing the Ukrainian with Russian, English and Spanish phraseological units. Full equivalents confirm the universality of this concept in Ukrainian, Russian, English and Spanish linguistic cultures. The article presents the comparative analysis of idioms with semantics of "work" — "inactivity, idleness, waste of time"; traced the basic models of idioms formation in different nations in various languages: Ukrainian, Russian, English and Spanish languages. It provides a new scientific in-depth approach to the solution of one of the most complex problems of comparative study of the phraseological material of different languages on the semantic level. Analysing the examples of phraseological units in different languages, the author comes to a conclusion that semantic, pragmatic, syntactic, national and cultural factors play a considerable role in the process of translation. These factors should be taken into account while translating idioms. So, the article deals with two concepts "work", "idleness". The subject of the research determines the application of the comparative method while investigating these two concepts in Ukrainian as well as in Russian, English and Spanish languages. The results of the present work can be applied in the sphere of such contiguous disciplines as intercultural communication, linguistics, translation theory and practice, studying English, Russian or Spanish by Ukrainian-speaking students, as well as in writing test books and other teaching material on lexicology.

Key words: idiom, proverb, phraseological unit, comparative analysis, concept "work", concept "idleness".

Вступ. Вочевидь, вплив мови на людину є безперечним фактом. Адже за допомогою мови людина від народження отримує уявлення про світ і суспільство, членом якого вона є, про його культуру, про систему цінностей,

моралі, поведінки. Основним підґрунтям культурної спадщини будь-якого народу є лексичний фонд мови. На базі лексики формується мовна картина світу. Особливо яскраво цей аспект демонструють фразеологізми. Національна

своєрідність фразеологізмів будь-якої мови чітко виявляється при їх зіставленні з фразеологізмами в інших мовах. Ця думка висвітлювалася в працях В. Гака, А. Назаряна, А. Куніна. Національну самобутність іспанських фразеологічних одиниць неодноразово підкреслював Х. Касарес [9, 68].

Паремії можна досліджувати з різних точок зору. Деякі дослідники зараховують їх лише до художньої літератури, віднаходячи джерела та простежуючи їх сліди крізь призму історії літератури в різні епохи та стилі. Інші мовознавці вважають, що прислів'я та особливості їх структури і семантики становлять інтерес для лінгвістичних досліджень, тому зараховують їх до розряду мовних фразеологізмів, вивчаючи лексичне значення пареміологічних одиниць та їх вживання у живому мовленні.

М. Пазяк цілком слушно підкреслює, що сучасний дослідник, аналізуючи прислів'я та приказки, може отримати дані як про звичаї, соціальну структуру суспільства, так і про моральні цінності й правила поведінки, що існували протягом тисячоліть [5, 24].

Прислів'я та приказки — це невичерпне джерело мудрості будь-якого народу, досвід якого століттями сконденсовувався у влучних, дотепних, барвистих висловах. До джерел народної мудрості зверталися, використовуючи їх у своїй творчості, такі видатні іспанські письменники, як Сервантес, Лопе де Вега, Кальдерон, Перес Гальдос та багато інших. Вже в XV ст. в Іспанії з'являються перші впорядковані видання народної мудрості, які пізніше значно поповнювалися й перевидавалися. Наприклад, 1527 р. в Мадриді вийшов збірник "Refranero español", що налічував близько десяти тисяч крилатих висловів.

Протягом свого вживання прислів'я показали, що вони, як мова, є живим організмом, здатним до змін, пошуку нових форм і виконують основну функцію — комунікативну. Водночас паремії виконують моральну, етичну та повчальну функції. Незважаючи на те, що кожний мовець володіє власними регіональними мовними особливостями, які свідчать про його соціальне походження, прислів'я та приказки є вирівнювальним елементом мовлення, позаяк висвітлюють спільні й загальновідомі ситуації і водночас є інструментом комунікації на рівні культури. Кожне прислів'я містить у чіткій та лаконічній формі повчальні знання, набуті народом тієї епохи, якій належать.

Постановка проблеми. Фразеосемантичне поле «праця — лінь» представляє великий пласт у фонді фразеологізмів української, російської, англійської та іспанської мов і, на наш погляд, вимагає додаткового вивчення.

Актуальність наукової статті, яка має лінгвокультурологічний характер, зумовлена зростаючим інтересом сучасних вітчизняних і зарубіж-

них лінгвістичних досліджень до фразеологічної семантики поля «праця — лінь», до проблеми фразеологічної картини світу, завдяки якій ми можемо ознайомитися з культурою, традиціями та менталітетом певних народів. У цілому актуальність статті викликана перспективністю вивчення концептів як інформаційних носіїв, що розкривають світогляд народу.

Мета статті: виявити закономірності й особливості структурно-семантичної та ідеографічної організації українських, російських, англійських та іспанських фразеологізмів, а також проаналізувати типові логіко-когнітивні моделі фразеологічних одиниць на позначення праці й бездіяльності людини.

Мета статті передбачає розв'язання таких **завдань:** ознайомитися та визначити суть ключових концептів «праця» — «бездіяльність, лінь» в українській, англійській, російській та іспанській мовах; дослідити зв'язки й відмінності між ними; з'ясувати специфічні риси національного характеру народів та їх відображення в лексичній системі мов.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок дослідження. Фразеологізми із загальним значенням «праця» та «бездіяльність, лінь, марнування часу» є частиною загального фразеосемантичного поля «діяльність — бездіяльність людини», яке є одним із ключових понять в українській фразеології.

Термін «фразеосемантичне поле» виражає сукупність фразеологічних одиниць, пов'язаних між собою за змістом. Ці одиниці мають загальну інтегральну й інваріантну семантичні ознаки, які об'єднують усі фразеологізми в певну групу, що протиставляється іншим полям з погляду семантики.

Фразеологія української мови була об'єктом уваги видатного українського мовознавця О.О. Потєбні, який виділяв фразеологічні синоніми, активно використовував фразеологізми в листуванні, запропонував дефініцію приповідки, що тепер називають «ідіомою», «фразеологічною одиницею», порушив питання про зв'язок фразеології з історичною поезикою тощо. Численні приповідки-фразеологізми він розглядав як мовні одиниці з погляду їх походження, становлення й відбиття у них життя народу [7, 134]. Дослідженням фразеологічної проблематики також активно займалися такі українські науковці, як Н.Д. Бабич, Л.А. Булаховський, Л.Г. Скрипник, Г.М. Удовиченко, Д.К. Білодід, В.С. Ващенко, І.С. Гнатюк, М.А. Жовтобрюх, Г.Б. Зорівчак, Г.Б. Їжакевич, В.С. Калашник, А.П. Коваль, І.Г. Чередниченко та ін. [5, 19].

У наш час про себе заявила ціла плеяда іспанських вчених (Л. Руїс Гурільо, М. Гарсія-Пахе, Г. Корпас Пастор), які своєю діяльністю довели, що іспанська фразеологія володіє великим потен-

ціалом. Чимало збірок було видано в Іспанії починаючи з XIV ст. до наших днів. Вони представляють суттєвий асортимент літератури з пареміології. Значимі праці впорядкували Маркес де Сантільяна, Педро Валеса, Гонсало Корреас, Хосе Марія Сбарбі, Хуліо Сехадор, Франсіско Родріґес Маріна, Хуана Кампос, Анна Барелья та ін. [2, 7].

Без сумніву, не можна стверджувати те саме і про пареміологічні праці, адже серед збірок прислів'їв та приказок, досліджень про паремії, ланку першості віддають власне збіркам. Річ у тім, що на теренах Іспанського Королівства пареміологія виникає набагато пізніше від пареміографії, а саме у той час з'являються перші спроби дати визначення терміна «прислів'я» і відокремити його від інших понять. Перші праці щодо дослідження народних паремій слід шукати у прологах до збірок, у яких з'являються елементи характеристики прислів'їв. До кінця XIX ст. в Іспанії неможливо знайти аналітичної праці про паремії. Перший, хто спробував схарактеризувати засади іспанської пареміології, був Хосе Марія Сбарбі. Він займався критикою пареміологічних джерел, визначенням прислів'я та його похідних термінів і перевиданням пареміологічних творів [1, 25].

Значним підґрунтям для розвитку іспанської пареміології стала праця "Adagiolum Collectanea" Еразма Роттердамського, опублікована 1500 р. у Парижі. Цей твір відомий під назвою "Adagia" і зумів об'єднати 800 афоризмів класичних авторів з коротким текстовим поясненням до кожного з них. Поступово ця колекція збільшилася у шість разів. Останнє видання 1536 р. містить вже 4151 афоризм [10, 12].

Ідеї цього гуманіста були відомі на території Іспанії ще у період правління Католицьких королів. Але саме за часів Карлоса I, на початку XVI ст. університет Алкали-де-Енарес завдяки своєму засновнику Хіменесу де Сісеросу став осередком поширення гуманістичних ідей Еразма Роттердамського. Вони служили ідеалам релігійної реформи та імперської ідеології, яку пропагували Габзбурги у своїй політиці [10, 17]. Його праця поклала початок сучасній пареміології та підштовхнула багатьох науковців до вивчення і дослідження пареміологічних одиниць.

Методологія дослідження. Нагромаджена в прислів'ях і приказках народна мудрість відбиває безмежне розмаїття людських стосунків. Через це деякі з прислів'їв та приказок ніби заперечують одне одного: в них відображено або протилежні життєві ситуації, або протилежні погляди на них. Тому методологічною базою статті є компаративний аналіз фразеологічних одиниць.

Компаративний аналіз паремій — це порівняльне вивчення фразеологічних одиниць різних народів, процесів їх взаємозв'язку та взаємодії. Компаративістика, як зазначає український літературознавець, педагог та методист Штейнбук Ф.М.,

досліджує генетичні, генетико-контактні аналогії в національних, регіональних та світовій літературах, вивчає форми зовнішніх та внутрішніх контактів і впливів, міжлітературні рецепції, посередницькі функції художніх перекладів.

Підвищений інтерес до компаративного аналізу мов у сучасній лінгвістиці стимулював вивчення цієї проблематики на матеріалі іноземних мов. Дуже широко в цьому плані представлена англійська мова (Б. Ажнюк, І. Чернишова, Н. Амосова). На матеріалі іспанської мови подібних досліджень дуже мало (Н. Фірсова, О. Чеснокова, А. Вернер, В. Яковлева) [11, 98]. У роботі використані мовні дані декількох країн, зокрема, України, Великобританії, Росії та України.

Результати дослідження та обговорення. Когнітивний напрям сучасної лінгвістики спрямований на вивчення явищ мови з урахуванням духовних цінностей народу, національно-специфічних знань, зафіксованих колективною свідомістю та мовою певного етносу, що представлені у вигляді концептів. Отже, стрижневим поняттям когнітивної лінгвістики є концепт, що на сьогодні у зв'язку з різними підходами до визначення його сутності неоднаково тлумачиться мовознавцями. Так, О. Селіванова визначає концепт як інформаційну структуру свідомості, певним чином організовану одиницю пам'яті, яка містить «сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого» [7]. У пропонованій роботі «концепт» розглядається як абстрактна одиниця ментального рівня, яка відображає результат пізнання людиною навколишнього світу і в якій акумулюються знання про певний фрагмент дійсності, зокрема — про пізнаваний об'єкт, його властивості, емоційно-оцінне, символічне сприйняття людиною.

Отже, в сучасному значенні концепт з'являється там, де літературознавчі дослідження зміщуються в сферу культури та мови.

Для початку слід розглянути концепт «праця» і концепт «лінь». У семантичному полі «праця» йдеться про повагу трударів до праці, яка облагороджує людину, робить її стійкою до всіляких випробувань.

Відомо, що іспанські дворяни-гідалго ставилися до праці з презирством, а народна мораль завжди шанувала її й засуджувала неробство. Тому і з'явилися такі прислів'я як: «Добра робота — майстрові шана», «Слова без діла — все одно що гітара без струн», «Неробство лиху долю засіває». Народ оспівує працю трудівника, його моральну перевагу («Багатий жаднюга не має ні родичів, ні друга») [12].

У російській культурі чесна праця і заможність майже не пов'язані між собою: «От трудов праведных не наживешь палат каменных», «От

работы не будешь богат, а будешь горбат». Це можна пояснити історією країни — зтяжним кріпацтвом, безправ'ям народу, а також примусовою колективізацією, внаслідок якої земля по суті стала «нічиєю». Селяни не були зацікавлені в результатах своєї праці, тому й до роботи ставилися як до примусової необхідності: «Уродится — не уродится, а паши», «Дело не медведь, в лес не уйдет», «Без погулки день потеряешь, не воротишь, а работа всегда перед тобой», «Ретивая лошадка недолго живет» [1].

Українці ж частіше дивляться на працю як на джерело свого матеріального добробуту, успіху: «Хто дбає, той і має», «Щоб лиха не знати, треба своїм плугом на своїй ниві орати», «Хто хоче їсти, мусить з печі злізти», «Бджола мала, а й та працює» [3; 4].

В англійських прислів'ях висміюється ледарство, невправність, шанується професіоналізм. Подібна тематика є і в російській, і в українській мовах: «Мастерство везде в почете», «Дело мастера боится», «Человек сыт одним хлебом, да не одним ремеслом». В українській: «Діло майстра величає». В англійській: «Поганий робітник завжди нарікає на інструменти» (*A bad workman quarrels with his tools*), «Умілі руки легко працюють» (*Clever hands make light work*) [1; 3; 4].

А такі прислів'я як «Бездіяльний мозок — майстерня для диявола» (*An idle brain is the devil's workshop*), «Ледарство — корінь усякого зла» (*Idleness is the mother of all evil*), «Нічого не роблячи, ми навчаємося злу» (*By doing nothing we learn to do ill*), «Лінивій вівиці і від власної вовни важко» (*A lazy sheep thinks its wool heavy*), «Кіт у рукавичках миши не зловить» (*A cat in gloves catches no mice*) свідчать передусім про етнокультурну орієнтацію на дію. Ледарство, крутість оцінюються вкрай негативно, а працьовитість, наполегливість вважаються найвищими чеснотами людини. Звичайно, всі ці прислів'я та приказки мають семантичні паралелі в російській і українській мовах: «Лень к добру не приставит», «Труд человека кормит, а лень портит», «Праздность — мать всех пороков», «Злий набуток не йде на пожиток», «Хто хоче їсти, мусить з печі злізти». [1; 3; 4; 8].

Досить цікавою історією наділене усім відоме прислів'я «*Rome was not built in a day*». Українською мовою перекладається таким чином: «Рим за один день не будувався». Суть виразу полягає в тому, що великі справи не робляться швидко і для того, щоб отримати якісний результат, потрібно прикласти зусилля і мати терпіння. Прислів'я українською мовою також може звучати таким чином: «Не відразу діло робиться». До речі, в російському варіанті теж є не менш популярна і вживана фраза: «*Москва не сразу строилась*» [1; 8].

Аналог цього прислів'я в іспанській мові є не менш цікавим. Однак тут вже згадується не місто Рим і не місто Москва, а місто Самора:

«*No se ganó Zamora en una hora*». Самора — місто й муніципалітет в Іспанії, що входить у провінцію Самора у складі автономної області Кастилія-і-Леон. Муніципалітет розташований у складі району Тьерра-дель-Пан. Це місто було засноване арабами в 852 р. і протягом своєї історії неодноразово переходило від християн до маврів і навпаки. Фердинанд I Великий, перший король Кастилії, при розподілі своїх земель віддав місто Самору своїй доньці Ураці. У 1072 р. її брат Санчо II з допомогою Сіда (відомого національного героя Іспанії, героя багатьох іспанських народних поем, романсів та драм, також герой відомої трагедії «Пісня про мого Сіда» Корнеля) об'єднав всі землі батька під своє володіння, окрім Самори. А коли він спрямував свої війська до цього міста, то був убитий. Саморою заволодів його молодший брат Альфонс IV лише наступного року. Пізніше, під час війни за кастильський спадок, у м. Самора до 1475 р. панували вже португальці, які не визнавали Ізабеллу законною королевою Кастилії. Саме тоді в іспанській мові прижилася така приказка «Самора не була завойована за один день» (іспанською: «*No se ganó Zamora en una hora*»), що вказує на бурхливу історію міста.

Прислів'я «*A rolling stone gathers no moss*» дослівно перекладається як: «Камінь, що котиться, мохом не поросте». Не зовсім правильно вважати, що сенс цього прислів'я такий же, як і в прислів'я: «Під лежачий камінь вода не тече». Але якщо українська версія цього прислів'я змушує людину рухатися, мотивуючи її заробляти гроші, то англійський варіант «*A rolling stone gathers no moss*», навпаки, змушує людину зупинитися, нажити стан, матеріальні блага — «мох». А якщо людина буде котитися, «як камінь», «мотатися» світом, то розтратить всі свої багатства. Ця думка відображається і в іспанському аналозі: «*Hombre de muchos oficios, pobre seguro*».

Дослівний переклад паремій «*Actions speak louder than words*», «*Easier said than done*», «*All talk and no action*», «*All mouth and no trousers*» — простий і зрозумілий: «Вчинки говорять голосніше, ніж слова», «Легше сказати, ніж зробити». Український еквівалент: «Більше робити, а менше говорити», «Більше діла, менше слів». Російською мовою звучить так: «Сказать легче, чем сделать». Аналогічне прислів'я є в іспанській мові: «*Las palabras se las lleva el viento*». Якщо перекласти дослівно, то фраза звучить так: «Слова вітер здуває». Є ще кілька схожих іспанських паремій: «*El movimiento se demuestra andando*» або «*Mucho ruido y pocas nueces*» [4; 8].

Український переклад паремії «*Many hands make light work*»: «Багато рук роблять роботу легкою». Мається на увазі, що деякі справи краще робити не самотійно, а згуртовано. В українському варіанті йому відповідають такі прислів'я: «Одна голова добре, а дві — краще!», «Добре там

живеться, де гуртом сіється і ореється», «Берись дружно, що не буде грузно». Російською мовою: «Когда рук много, работа спорится», «Берись дружно, не будет грузно», «Дружно — не грузно, а врозь — хоть брось». Іспанський еквівалент: «El trabajo compartido es mas llevadero» (дослівно: «Спільна робота — легша») [4; 6; 7].

Українською «The early bird catches the worm» перекладається так: «Рання птиця ловить черв'яка». Сенс цього виразу в тому, що людина, яка прокидається зранку, встигає зробити багато справ. В українській мові є велика кількість

паремій, які відображають цю суть. Наприклад: «Хто рано встає, того удача чекає», «Хто рано встає, тому бог дає», «Ранні пташки росу п'ють, а пізні — слізки ллють», «Хто рано підводиться, за тим і діло водиться». Іспанський аналог: «A quien madruga, Dios le ayuda» або «El que madruga coge la oruga» (дослівно: «Хто рано встає, ловить черв'яка»).

Нижче наводимо ще декілька прикладів пареміологічних одиниць українською мовою разом з їх аналогами в англійській, іспанській та російській мовах (табл. 1) [3; 4; 6; 8].

Таблиця 1

Пареміологічні одиниці та їх аналоги в українській мові

Українська мова	Англійська мова	Іспанська мова	Російська мова
—Щоб рибу їсти, треба в воду лізти. —Треба нахилиться, щоб з криниці води напиться	—He that would have the fruit must climb the tree. —No bees, no honey, no work, no money. —No pains no gains. —No sweet without sweat. —No song, no supper	—No dan a quien no acude. —No hay atajo sin trabajo. —El que algo quiere, algo le cuesta	—Без труда не вынуть рыбку из пруда. —Без труда меду не едят
—Не доженеш і конем, що запізниш одним днем. —Що нині утече, того завтра не зловиш. —Тільки відкладений сир добрий	—Never put off till tomorrow what can be done today. —You have to make the most of the chances that come your way. —You have to strike while the iron is hot. —There is no time like present	—No dejes para mañana lo que puedas hacer hoy. —A la ocasion la pintan calva	—Не откладывай на завтра то, что можно сделать сегодня. —Не откладывай на завтра дела, а оставляй хлеба. —Куй железо, пока горячо
—Справив діло, гуляй сміло	—Business defore pleasure. —Work is done, time for fun	—Crea fama y acuestate a dormir. —Antes es la obligación que la devoción	—Сделал дело, гуляй смело. —Делу время — потехе час
—Добре роби — добре й буде	—If at first you don't succeed, try, try again	—El que la sigue la consigue. —Con paciencia y con mana, un elefante se comio una araña. —Con paciencia y saliva, un elefante se tiro a una hormiga. —Persevera y triunfarás	—Терпение и труд все перетрут. —Если долго мучиться — что-нибудь получится
—Вода і камінь довба	—Little strokes fell great oaks	—Agua blanda en piedra dura, tanto da que hace cavadura	—Капля камень точит. —Муравей невелик, а горы копают
—Хочеш їсти калачі — не сиди на печі. —Без трудів не їстимеш пирогів	—He that will not work shall not eat	—El que no trabaja no come	—Хочешь есть калачи, не лежи на печи

Для вираження активної діяльності в різних народів є багато фразеологічних одиниць,

деякі з них є жаргонними виразами. Наводимо їх в табл. 2 [3; 4; 6; 8].

Таблиця 2

Фразеологізми на позначення діяльності людини

Українська мова	Англійська мова	Іспанська мова	Російська мова
—Робити (працювати) криво; —працювати до кривавого поту	—To beaver away	—Bregar; —sudar la gota; —trabajar en (con) celo	—Трудиться в поте лица

Українська мова	Англійська мова	Іспанська мова	Російська мова
—Працювати за двох	—To wear oneself out; —to work to the point of exhaustion; —to do the work of two men; —to get to both	—Matarse a trabajar (trabajando); —dejarse la piel trabajando	—Работать за двоих, троих
—Роботоман, трудоголік	—Workaholic	—Trabajador; —adicto al trabajo	—Трудоголик, труженник, трудолюбец
—Гнути горб; —трудитися як віл у ярмі; —працювати як мурашка	—To work like a horse (like a navvy); —like a beaver; —like a slave; —like a nigger; —to slave away	—Trabajar como un negro; —trabajar como un chino; —como un burro; —como un enano	—Работать как вол; —как папа Карло; —как проклятый, как каторжный
—Не шкодуючи (жаліючи, жалкуючи, жалуючи) сил	—To spare no effort	—Sin escatimar esfuerzos; —esforzarse; —poner todo el empeño	—Не жалея усилий
—Гарувати	—To sweat one's guts out; —to put one's guts into work	—Palizar; —currar, echar el bofe; —currular	—Работа на износ; —пахать, вкалывать; —работать до седьмого пота
—З-під шкіри п'ястися (пнутися)	—To bend over backwards; —to break one's neck trying to do smth; —to turn oneself inside out to do smth; —to do one's utmost; —to lay oneself out	—Hacer lo imposible; —volcarse	—В лепёшку разбиваться (расшибаться); —лезть из кожи вон
—Крутитися як муха в окропі; —крутиться наче в'юн на сковорідці; —вертїться наче в'юн в ополонці	—To be busy as a bee; —to run like a squirrel in a cage; —to work around the clock	—Estar ocupadísimo, atareadísimo	—Вертеться как белка в колесе
—Аж по горло (по саме нікуди) діла, роботи	—To be snowed under; —to be tied up with work	—Estar agobiado	—Завал; —работы по горло

У табл. 3 наводимо фразеологізми про лїнь, бездіяльність в українській, англійській, іспанській та російській мовах [3; 4; 6–8].

Таблиця 3

Фразеологізми на позначення бездіяльності

Українська мова	Англійська мова	Іспанська мова	Російська мова
—Байдикувати, марнувати час; —тинятись	—To loaf, to idle; —to be busy doing nothing; —to doodle	—Holgazanear, haraganear; —gandulear; —no tener oficio ni beneficio	—Лодырничать, бездельничать; —лоботрясничать
—Ледащо, ледар, нероба	—Loafer, lazybones, slug; —shirker	—Holgazán, haragán; —gandul; —vago, poltrón	—Лодырь, лентяй; —бездельник, тунядец, лоботряс
—Дармоїд, дармоїжник	—Sponger	—Gorrón, vividor	—Дармоед
—Жити чужим коштом; —жити на дурницю	—To live off someone;	—Vivir de gorra, comer de gorra	—Жить за чужой счет, есть за чужой счёт
—Гаяти, марнувати час	—to loiter away one's time; —to waste one's time	—Perder el tiempo	—Слоняться без дела; —терять даром время
—Решетом у воді зірки ловити; —сім неділь на тиждень справляти	—Not to raise (to lift) a finger; —never lift (move, stir) a finger; —not do a hand's turn; —not do a stitch (a stroke) of work; —not turn one's hand over	—No dar un palo al agua	—Лодыря гонять; —бить баклуши; —палец о палец не ударить; —отлынивать от работы
—Товкти воду в ступі	—To spend days goofing off; —to sit like a dummy	—Rascarse la barriga; —estar a la bartola, tumbarse (tirarse) a la bartola; —estar tumbado a la bartola	—Плевать в потолок; —переливать из пустого в порожнее

Українська мова	Англійська мова	Іспанська мова	Російська мова
—Байдики бити; —ганяти вітер по вулицях	—To sit with idle hands; —to sit twiddling one's thumbs (fingers)	—Estar de brazos cruzados; —estar de miranda	—Сидеть сложа руки
—Дурня клеїти, дурникувати; —сміховини запускати	—To fool around; —to play the fool; —to cut didoes	—Estar de miranda; —hacer tonterías	—Валять дурака
—Давати горобцям дулі; —ганяти собак, ворон	—To polish school benches with one's trousers	—Ser un burócrata; —calentar la silla	—Штаны протирать

Як видно таблиць, майже кожній фразеологічній одиниці можна віднайти її еквівалент в певній мові. Особливо яскраво фразеологічний фонд представлений в українській та англійській мовах.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, прислів'я та приказки, знані та вживані всіма поколіннями, є частиною загального мовного спадку кожного народу. Паремії є виразами, які були створені певною спільнотою завдяки усній традиції і передавались поколіннями. Саме це забезпечує їх функціонування і прагматичну продуктивність. Прислів'я, як фактичний матеріал, проникло в культурну традицію мовців і, як їх власне надбання, засвідчує особливості спілкування та є елементом літературної традиції та етнічної ознаки.

Фразеологічні одиниці збагачують мову, роблять її образнішою та мальовничою. Вони є узагальненою пам'яттю народу, висновками з життєвого досвіду. Ці лаконічні влучні вислови в художній формі змальовують різні явища життя.

Порівняльний аналіз прислів'їв і приказок різних народів дав змогу отримати вичерпну картину про особливості національного характеру і менталітет різних народів. У дальшому доцільно було б дослідити їх уявлення про добро й зло, правду та кривду, сміливість і боягузство, любов до рідної землі, волю і багато іншого.

Порівняльний аналіз прислів'їв і приказок різних народів дав змогу отримати вичерпну картину про особливості національного характеру і менталітет різних народів. У дальшому доцільно було б дослідити їх уявлення про добро й зло, правду та кривду, сміливість і боягузство, любов до рідної землі, волю і багато іншого.

ДЖЕРЕЛА

1. Бабаева, Е.В. Лексическое значение слова как способ выражения культурно-языкового концепта. *Языковая личность: культурные концепты*. Волгоград — Архангельск. 1996. 25–33 с.
2. Виноградов В.С. Варьирование испанских фразеологических единиц как лингвокультурологическая проблема. *Степановские чтения. Проблемы вариативности в романских и германских языках*. М.: РУДН, 2001. С. 7–9.
3. Діло майстра величає. Українські народні прислів'я та приказки. Київ: Веселка, 1987.
4. Іспанські прислів'я та приказки: збірник / пер. з ісп. М. Литвинець; упор. і вступ. сл. М. Жердинівської. Київ: Дніпро, 1980. 110с.
5. Пазяк М.М. Украинские пословицы и поговорки (проблема генезиса, семантики и жанрово-поэтической структуры): автореф. дис. ... канд. филол. наук. К., 1991. 38 с.
6. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наук. думка, 2003. 1104 с.
7. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке: [монографічне видання]. Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
8. Шумада Н.С. Народ скаже — як зав'яже. Українські народні прислів'я, приказки, загадки, скоромовки. Київ: Веселка, 1985.
9. Casares J. Introducción a la lexicografía moderna. Madrid, 1950. (Русский перевод: Х. Касарес. Введение в современную лексикографию / пер. с исп. Н.Д. Арутюновой. М.: 1958.)
10. García Yebra V. El interés por las paremias. *Paremia*. Madrid, 1993. № 1. 11–16 p.
11. Langlotz A. Idiomatic Creativity: A Cognitive-Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom Variation in English. Amsterdam-Philadelphia, 2006. 325 p.
12. Sevilla Muñoz, J. Cantera Ortiz de Ubrina, J. Vida e interculturalidad del refrán. Salamanca, 2002. 166 p.

REFERENCES

1. Babaeva, E. V. (1996). Leksicheskoe znachenie slova kak sposob vyrazheniia kulturno-yazykovogo kontseptia [Lexical Meaning of a Word]. *Yazykovaia lichnost: kulturnyie kontsepty*, Volgograd-Arhangelsk, pp. 25–33 (in Russian).
2. Vinogradov, B.S. (2001). Variirovanie ispanskih frazeologicheskikh yedinit kak lingvokulturologicheskai problema [Variation of Spanish Phraseological Units as a Linguistic Problem]. *Stepanovskie chteniia, Problemy variativnosti v romanskikh i germanskikh yazykakh*, M.: RUDN, p. 7–9 (in Russian).

3. Dilo maistra velychaie. (1987). Ukrainski narodni pryslivia ta prykazky [Ukrainian Proverbs]. Kyiv, Veselka (in Ukrainian).
4. Ispanski pryslivia ta prykazky [Spanish Proverbs]. (1980). Zbirnyk, perekl. z isp. M. Lytvynets; Uporiadkuvannia i vstupne slovo M. Zherdynivskoi, K.: Dnipro, 110 p. (in Ukrainian).
5. Paziak, M. M. (1991). Ukrainskie poslovitsy i pogovorki [Ukrainian Proverbs]. (problema genezisa, semantiki i zhanrovo-pojeticheskoi struktury): avtoref. dis. kand. fil. Nauk, K. 38 p. (in Russian).
6. Slovnyk frazeologhizmiv ukrainskoi movy [Dictionary of Ukrainian Phraseological Units]. (2003). K.: Nauk. Dumka, 1104 p. (in Ukrainian).
7. Selivanova, O. O. (2012). Svit svidomosti v movi. Mir soznaniia v yazyke: [monohrafichne vydannia]. Cherkasy: YuU. Chabanenko, 488 p. (in Ukrainian).
8. Shumada, N. S. (1985). Narod skazhe — yak zaviazhe. Ukrainski narodni pryslivia, prykazky, zahadky, skoromovky [Ukrainian Proverbs]. Kyiv: Veselka (in Ukrainian).
9. Casares, J. (1958). Introducción a la lexicografía moderna [Introduction to modern Lexicography]. Madrid. (Russkii perevod: H. Kasares. Vvedenie v sovremennuiu leksikografiu. Perevod s ispanskogo N. D. Arutiunovoi), M., 560 p. (in Russian).
10. García Yebra, V. (1993). El interés por las paremias [Interest in Proverbs]. Paremia. Madrid, #1, pp. 11–16 (in Spanish).
11. Langlotz, A. (2006). Idiomatic Creativity. A Cognitive-Linguistic Model of Idiom-Representation and Idiom Variation in English. Amsterdam-Philadelphia, 325 p.
12. Sevilla Muñoz, J. Cantera Ortiz de Ubrina, J. (2002). Vida e interculturalidad del refrán [Proverbs in Life and Intercultural Communication]. Salamanca, 166 p. (in Spanish).

Дата надходження статті до редакції: 21.04.2020 р.

Прийнято до друку: 28.05.2020 р.